

Probabil cel mai valoros mediator între disciplinele
orientale și Occidentul contemporan.

Los Angeles Times

ALAN WATTS

**Banii, materialismul
și inefabilul univers
inteligent**

În strânsă legătură

Noi, occidentalii, suntem obișnuiți să folosim un tip de limbaj aparte, precum și o anumită logică strâns legată de acesta. Pentru început, când ne gândim la lume, o descriem în termeni de particule – o varietate largă de particule ce se învârt în jur, mișcându-se în mod ordonat, cam la fel cum se întâmplă la jocul de biliard. Ne referim la mentalitatea, la corpul și la relațiile noastre cu lumea exterioară în termenii ca de biliard ai mecanicii newtoniene, care își are originea, de fapt, în teoriile legate de atomi ale unor înțelepți precum Democrit, filozof presocratic de acum aproximativ 2 500 de ani.

Prin urmare, să începem prin a ne contura o idee despre istoria acestei teorii atomice. Însăși noțiunea de atom i-a fascinat pe oameni încă de la începutul timpurilor. Din ce sunt făcute toate lucrurile din jurul nostru? Din ce e alcătuită lumea? Dar corpul uman?

Ei bine, există o modalitate simplă de a afla ce este în interiorul unei anumite structuri sau al unui organism, și anume să iei un cuțit și să tai chestia respectivă în două. Firește că, după ce vom face asta, vom rămâne cu două bucăți ale lucrului de la care am pornit, însă în timpul procesului vom descoperi totodată că interiorul aceluia lucru are propria structură. Iar dacă ar fi să luăm ca exemplu corpul uman, vorbim despre o structură particulară care include oase, țesuturi, organe și așa mai departe.

Această descoperire invită la o cercetare suplimentară. Atunci, din ce sunt făcute organele? Tăierea lor scoate la iveală mai multe structuri și componente încă și mai mici, iar asta ne încurajează să tăiem mai departe și continuăm astfel, până când ne trezim că am obținut bucăți la fel de înguste precum lama cuțitului. Așa că nu mai putem tăia sau descompune aceste bucățele, câtă vreme cineva nu inventează un cuțit mai bun, cu o lamă și mai ascuțită.

Urmând procesul descris mai sus, într-un final vom descoperi – sau cel puțin așa vom crede – bucăți atât de mici, încât nu vom mai avea posibilitatea să le reducem în dimensiune. Din cele mai vechi timpuri, aceste componente fundamentale au fost numite „atomi“. În greacă, termenul pentru „indivizibil“ este *atomos* – cuvânt compus din *a* („nu“) și *tomos* (gerunziul verbului *temnein*, „a tăia“). Astfel, s-a propus ca atomul să fie cea mai mică particulă de materie, o particulă care nu mai poate fi divizată. Această idee a stat la baza teoriei atomice a lui Democrit, potrivit căreia, așa cum o casă e clădită din

cărămizi și pietre, lumea este construită la rândul ei din fragmente mai mici care contribuie la alcătuirea unui întreg mai mare. Cu alte cuvinte, lumea însăși este o compoziție de particule fundamentale.

Nu degeaba aceste particule fundamentale au fost concepute sub forma unor bile minuscule, care s-au dovedit a fi greu de tăiat. Dacă vei avea ocazia, încearcă să spinteci o bilă de biliard cu o sabie – foarte probabil, ea va sări într-o parte a tăieturii. De fapt, ar trebui să spun că primele noțiuni din atomism susțineau că atomii substanțelor lichide seamănă cu niște bile. Pe de altă parte, atomii corpurilor solide erau imaginați ca fiind cuburi, deoarece cuburile se aranjează mai ferm unul peste altul. Lichidele se împrăștie peste tot, așa că nu puteau fi altfel decât sferice. Mai mult, dacă îmi aduc bine aminte, se presupunea că atomii care alcătuiesc focul au formă piramidală. Nu mai țin minte exact cum se bănuia că arată atomii de aer, poate precum cârnații sau cam așa ceva.

Iată, în esență, ideile care stau la baza gândirii occidentale. Chiar și astăzi ne gândim la atomi și la particule subatomice în același fel cum ne imaginăm marile sisteme planetare. Aceste componente incredibil de mici se mișcă pretutindeni, una în jurul celeilalte și, ocazional, se ciocnesc între ele, iar apoi se desprind într-un mod previzibil – cum am spus și mai devreme, exact așa cum se întâmplă în jocul de biliard.

Inutil să mai precizez că modelul newtonian asemănător biliardului nu mai este de ajuns în zilele noastre.

Nu poți explica mișcarea atomilor ca fiind pur și simplu o serie de coliziuni succesive. Lucrurile nu se comportă în acest fel, iar motivul pentru care se întâmplă asta constă în faptul că, în primul rând, nu sunt separate. Nu poți sesiza valuri diferite, și totuși vezi în continuare același ocean care se undiește. Nici chiar atunci când poți să remarci un singur val nu vei găsi o creastă a lui în absența unei baze. În natură nu apar jumătăți de valuri. Similar, nu poți găsi corpuri solide fără spațiu sau spațiu fără corpuri solide, în fiecare caz fiind vorba despre aspecte diferite. De asemenea, polul pozitiv și polul negativ sunt mereu împreună, fiind nevoie de ambii pentru producerea de curent electric. Tot astfel, oamenii și mediul înconjurător există într-o relație de bipolaritate, ca aspecte diferite ale unei singure energii.

Nu e corect nici să afirmi că suntem cu toții o singură ființă uriașă. Existența este compusă din ființă și neființă, solid și spațiu, creastă și bază. În mod fundamental, energia lumii este vibratorie – pornit și oprit – și niciodată nu vei găsi unul dintre elemente fără celălalt. „A fi sau a nu fi?“ cu siguranță că nu este întrebarea, deoarece *a fi* implică *a nu fi*, la fel cum *a nu fi* implică *a fi*.

Religia și legile naturii

Limbajul și logica pe care le folosim în legătură cu lumea – în special când vine vorba despre legile naturii – își au originea deopotrivă în religie. Incontestabil, religia

moștenită de majoritatea dintre noi, cea în care am fost crescuți, este religia iudeo-creștină, aceasta însemnând că imaginea despre univers dobândită de noi este, în esență, monarhică. Modul nostru de a gândi provine dintr-o cultură care concepe lumea ca fiind o construcție apărută din neant la porunca unui rege ceresc.

Nu presupun că tu, cititorul creștin sau evreu al rândurilor de față, te agăți încă de o concepție naivă în privința lui Dumnezeu. Acestea fiind spuse, ce vreau să evidențiez aici este că majoritatea ideilor noastre despre Dumnezeu – imaginile, simbolurile și formele mitologice pe care le folosim ca să descriem divinul – au o influență extrem de puternică asupra sentimentelor și comportamentelor proprii.

De exemplu, în copilărie am fost membru al Bisericii Anglicane. Iar în Biserica Anglicană este destul de evident – din punct de vedere emoțional, distinct de cel intelectual – că Dumnezeu se află în spatele regelui Angliei. Mai ales pentru mine, ca băiețel, era pe atunci foarte clar că regele, arhiepiscopul de Canterbury și întreaga ierarhie formată din lorzi, ducese și diverși oficiali care se înrudeau cu ei aveau cumva o legătură intimă cu ierarhia cerească.

În cadrul rugăciunii de dimineață, la care mergeam în fiecare duminică, preotul spunea: „O, Părinte omnipotent, mărit și puternic Rege al tuturor regilor, Domn al tuturor domnilor, singurul conducător al prinților, care de pe tronul Tău vezi toți locuitorii pământului, Te implorăm din toată inima să primești ruga de a-l proteja

pe cel mai milostiv suveran al nostru, Regele George...“ etc. Apoi, toți clericii din biserică, îmbrăcați în robele lor, porneau agale, cu un aer curtenitor, spre altar – simbolul pământesc al tronului din ceruri –, unde repetau cererea cu toată umilința cuvenită.

Când ești crescut într-un mediu ca acela, asemenea lucruri ți se par de la sine înțelese. Pentru noi era firesc să avem o astfel de atitudine față de Dumnezeu. Dar imaginează-ți cât de ciudate i se pot părea toate astea cuiva provenit dintr-o cultură în care Dumnezeu nu este conceput după chipul regalității. Ce-i cu mulțimea de plecăciuni și cu târșăitul picioarelor până în fața tronului?

Ei bine, în istoria noastră, tronurile reprezintă în esență locuri de teroare, pentru că oricine conduce prin forță este cu certitudine înspăimântat. Din acest motiv, monarhii sunt extrem de bine păziți, iar adresarea către ei trebuie făcută în limbajul adecvat.

Dacă intri astăzi într-un tribunal oarecare din Statele Unite, se presupune că te vei comporta în limitele unei etichete stricte. Nu ai voie să râzi într-o sală de judecată – altfel, judecătorul va bate cu ciocănelul în masă și te va amenința cu pedepse cumplite pentru sfidarea instanței. Tuturor li se cere să fie serioși. La fel se întâmplă la parade, unde pușcașii marini, cu expresii severe, se aliniază și salută drapelul, ceea ce, măcar aparent, este o treabă foarte serioasă.

Așadar, regii se tem de râsete, dar totodată le e frică să nu fie atacați. De-asta ar trebui să îngenunchezi în fața

lor, cum face toată lumea, pentru că îngenuncherea și prosternarea te dezavantajează. Regele stă deasupra ta, în picioare ori pe tron, cu gărzile de corp dispuse de o parte și de alta. Același scenariu îl întâlnim astăzi în biserică: episcopul este instalat pe tron, flancat de asistenții săi preoți și de restul clerului. Pe vremuri, catedralele catolice se numeau *basilica*, termen care înseamnă în latină „palat regal“, provenind din grecescul *basileus* – „rege“.

*{ Iehova este doar un mod politicos
de a spune ceva ce nu poate fi spus. }*

În *Biblie*, unele dintre modurile de adresare către Dumnezeu – cum ar fi Regele tuturor regilor sau Domnul tuturor domnilor – sunt împrumutate de la denumirile întrebuițate pentru împărații persani. Mai mult decât atât, anumite ritualuri care au fost asociate creștinismului sunt, de fapt, oglindiri ale ceremonialelor de la curtea marilor monarhi autocrați din vremurile antice: dinastia Cyrus din Persia, faraonii din Egipt și regii din Babilon, precum Hammurabi. Astfel, oamenii au început să creadă că universul este condus după același model politic. În special Hammurabi, iar mai apoi Moise erau presupuși patriarhi înțelepți care stabileau regulile prin decret divin. Aceștia au proclamat: „De acum, așa vor sta lucrurile. Din moment ce voi nu sunteți în stare să vă puneți de acord, eu sunt cel care vă va spune cum se cuvine să vă comportați. Și pentru că sunt cel mai dur tip de aici

și pentru că am toți frațiiăștia, suficient de duri și ei, voi declara că asta e noua lege, da? Și acum toată lumea trebuie să se supună!“ Iar lumea chiar așa a făcut.

Astfel am ajuns, din punct de vedere istoric, să credem că există câteva *legi* impuse naturii, de parcă cineva atotputernic i-ar fi arătat naturii ce să facă. „Dumnezeu a zis: «Să fie lumină!» Și a fost lumină. Dumnezeu a văzut că lumina e bună și Dumnezeu a despărțit lumina de întuneric.“* A fost o poruncă – o poruncă dată naturii de către Dumnezeu însuși. Ținta căutărilor în privința legilor naturii se aseamănă cu ținta căutărilor în scopul de a înțelege cu adevărat cuvântul Domnului, care a creat universul printr-o simplă suflare a Sa. „La început era Cuvântul, și Cuvântul era cu Dumnezeu, și Cuvântul era Dumnezeu.“** Ei bine, dar care este de fapt cuvântul?

Dacă am cunoaște cuvântul Domnului, am putea face magii nemaipomenite. Din acest motiv, în Biblie se spune că numele Său nu poate fi rostit decât o dată pe an, și atunci doar de către marele preot, în Sfântul Altar. Nu știm exact cum se pronunța numele Domnului, în traducerea lui fiind o amestecătură de litere, așa că tot ce avem este o combinație de consoane și vocale pe care o rostim *Iehova*. Însă Iehova este doar un mod politicos de a spune

---

* Geneza, 1:3–4. Citatele biblice din întreaga carte au fost preluate din *Sfânta Scriptură* în traducerea lui Dumitru Cornilescu, 1924, ediție revăzută în 2016. (*N. red.*)

** Ioan 1:1. (*N. red.*)

ceva ce nu poate fi spus. Dacă într-adevăr cunoști numele Domnului, ești înzestrat cu o putere incredibilă – deții puterea lui Dumnezeu.

Iată de ce toate formele antice de magie se bazează pe cunoașterea numelor lui Dumnezeu. Conform religiei islamice, Domnul are 100 de nume, dar oamenii cunosc numai 99 dintre ele. Se presupune că ultimul nume l-ar ști doar cămilele, motiv pentru care cămilele se plimbă tot timpul cu un aer extrem de îngâmfat. În plus, am auzit că anumiți oameni aparținând unor așa-zise triburi primitive nu sunt dispuși să își împărtășească adevăratele nume, deoarece cred că aceia care le-ar cunoaște ar putea să le rostească și, astfel, ar avea putere asupra lor.

Poate părea absurd, însă exact așa s-a întâmplat și în cazul științei. În esență, știința occidentală presupune cunoașterea numelor, iar acest lucru în sine reprezintă un fel de magie. Să înțelegi corect legile naturii înseamnă să înțelegi cuvintele din spatele fenomenelor, ceea ce presupune că poți schimba acele fenomene – cu siguranță, și asta este magie. Însă aici diferența constă în faptul că oamenii de știință, pentru că au devenit destul de sofisticăți în ultima vreme, susțin că abia după evenimentul propriu-zis vine cuvântul. Altfel spus, „la început“ *nu a fost* cuvântul. Asta dacă nu cumva iei în considerare ideea aparținând hinduismului potrivit căreia vorbirea se află la baza creației, atât că prin vorbire hindușii înțeleg vibrație – adică sunet, pricepi? Ei spun că atunci când ajungi să deslușești exact semnificația acelu sunet, înțelegi misterul tuturor

lucrurilor, care nu este altceva decât pură energie vibrantă – pornit și oprit. Nimic mai simplu! Viață și moarte – viața înseamnă *pornit*, iar moartea, *oprit*. Și trebuie să o ai pe una ca să o ai și pe cealaltă. În aceeași notă, hindușii susțin că originile pe care le găsești în sanscrită nu sunt doar elementele de bază ale limbajului, ci chiar originile vieții.

Gândirea hotărăște cum stau lucrurile

În acest fel, tu crezi *lumea* prin *cuvânt*. Poate că nu ești foarte conștient că faci asta, dar modul în care gândești îți determină reacțiile de bază la toate lucrurile pe care le percepi și cu care te confrunți. Așa cum Hamlet le spune lui Rosencrantz și lui Guildenstern: „Căci orice lucru este bun sau rău,/Așa cum mintea noastră socotește.“*

Gândirea le deslușește pe toate și înseamnă să vorbești cu tine în propria minte. Așa inventăm tot soiul de noțiuni ciudate – de exemplu, atunci când ne spunem lucruri precum: „Ei bine, într-o zi tot va trebui să mor.“ De ce *va trebui* să mor? Ce înțelegem prin asta? Ce sentimente ne dau târcoale atunci când susținem așa ceva? În cazul de față, înseamnă că moartea îmi va fi impusă împotriva voinței mele. Această propoziție particulară, „va trebui să mor“, este enunțată pasiv, ca și cum într-o

---

* William Shakespeare, *Hamlet*, traducere de Dan Amedeu Lăzărescu, Pandora M, București, ediția a III-a, 2016, p. 127. (*N. trad.*)

Prin această carte, Alan Watts ne invită să îmbrățișăm bucuria, să strângem legăturile dintre noi și să dansăm cu minunile cosmosului.

„Dacă ai fi Dumnezeu, ce fel de univers ai crea: unul perfect, lipsit de suferință și tragedii, sau unul plin de surprize și încântare?“, își întreabă cititorii celebrul filozof și orientalist.

Bazată pe o serie de prelegeri înregistrate, cartea de față abordează trei probleme fascinante: banii, în contrast cu adevărata bogăție, spiritualitatea unui materialism mai profund și modul în care tehnologia și concepțiile filozofice ne ghidează spre o legătură tot mai intensă cu universul pe care îl locuim.

Vei explora numeroase alte teme tratate cu înțelepciune și umor, mai relevante astăzi ca oricând. Ceea ce se dezvăluie astfel e o viziune eliberatoare a umanității care se naște din posibilități și imprevizibil, o umanitate perfectă exact așa cum este. Iar asta nu în pofida dezordinii și a imperfecțiunilor sale, ci tocmai datorită lor.